

Reflexia kultúry

PRÍLOHA NÁRODNEJ OSVETY 7 – 8/2010 PRE KULTÚRNO-OSVETOVÚ
TEÓRIU, REFLEXIU A PRE VEDU A VÝSKUM V OBLASTI KULTÚRY

OBEC A UPLATNENIE KULTÚRNEJ, HISTORICKEJ
A SPOLOČENSKEJ TOPOGRAFIE V PRAXI

V záujme obnovy a rozvoja slovenského vidieka

1. Vstupná informácia

„Úroveň architektúry je hmotným prejavom stavu kultúry svojej doby a jej obyvateľov.“

Poznanie našich dejín, kultúry a historického prostredia, ktoré nás obklopuje, nám výrazne pomáha v plánovacích a rozhodovacích procesoch týkajúcich sa rozvoja obce. Účasť verejnosti na mapovaní kultúrnych, historických a spoločenských javov, vecí a udalostí, ktoré sa týkajú našej obce, odhalí mnoho utajených, zabudnutých, neporozumených a nevyužitých faktov a súvislostí dôležitých pre rozvoj a budúcnosť obce. Je to zároveň najprirodzenejší spôsob ako začať prehlbovať záujem obyvateľov obce o veci verejné. Tvorivý dialóg a spolupráca pri objasňovaní historických faktov, poznávaní historického prostredia a účasti na ochrane kultúrneho dedičstva a rozvoji moderného umenia a súčasnej kultúry obohacuje nielen nás, ale aj naše rodiny, susedské vzťahy, život celej obce, ako aj jej návštevníkov.

1.1 Kultúrny a spoločenský život v obci

Kultúrny a spoločenský život je citlivo vnímaný občanmi, je potrebný pre plnohodnotný život a sebarealizáciu jej obyvateľov, ako aj pre kultúrny rozvoj obce. Vyjadruje intenzitu spoločenských a kultúrnych aktivít, prejavov a väzieb vnútri komunity. Zahŕňa oblasti, ako sú spoločenské podujatia, pravidelné kultúrne aktivity, spolková a záujmovovo-umelecká činnosť obyvateľov sídla. Kultúrny a spoločenský život ovplyvňujú podmienky, v ktorých sa uskutočňuje. Tieto podmienky spoluplytvávajú:

– **kultúrna infraštruktúra obce** (priestory pre kultúru, kultúrne domy, centrá voľného času, kiná, priestory, kde sa vykonáva záujmovovo-umelecká činnosť, školy a pod.),

– **kultúrne inštitúcie a služby v obci** (obecný úrad, obecná knižnica, cirkvi, občianske združenia a spolky, podnikateľské subjekty a poskytovatelia služieb v oblasti kultúry),

– pravidelné alebo nepravidelné **kultúrne aktivity a podujatia** v obci.

Základné podmienky na zabezpečenie kultúry vytvára obec, určitý nadstavbový rámec a podporu v oblasti kultúry poskytuje vyšší územný celok a ústredné orgány štátnej správy, či už prostredníctvom svojich inštitúcií, aktivít, ktoré zabezpečujú, alebo prostredníctvom grantových a podporných mechanizmov.¹

Kompetencie miestnej územnej samosprávy (obcí a miest) v oblasti kultúry

Upravuje ich zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a ďalšie právne predpisy v oblasti kultúry. Kompetenciami obcí sú:

- zariadenie obecných a školských knižníc, osvetových stredísk a osvetových zariadení, múzeí, galérií a divadiel,
- obec utvára podmienky na kultúrnu a osvetovú činnosť (v rámci osvetovej činnosti záujmovú umeleckú, kultúrno-výchovnú a kultúrno-spoločenskú činnosť, vzdelávanie a voľnočasové aktivity),
- obec obstaráva a schvaľuje: územnoplánovacia dokumentácia sídelných útvarov a zón; koncepciu rozvoja jednotlivých oblastí rozvoja života obce, najmä vo forme programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce,
- zabezpečuje výstavbu, údržbu a správu verejných priestranstiev, kultúrnych zariadení a kultúrnych pamiatok vo vlastníctve obce,
- vytváranie podmienok na ochranu pamiatkového fondu a pamiatkových území na území obce,
- vedenie obecnej kroniky,
- zostavovanie zoznamov pamiatok obce.

K základným právnym predpisom upravujúcim rozvoj kultúry a ochranu jednotlivých súčastí kultúrneho dedičstva v SR patria:

- Zákon č. 4/1958 Zb. o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách,
- Zákon Slovenskej národnej rady č. 96/1991 Zb. o verejných kultúrnych podujatiach,
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 384/1997 Z. z. o divadelnej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z.,
- Zákon č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení neskorších predpisov,
- **Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách** a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov,
- **Zákon č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti** v znení zákona č. 416/2001 Z. z.,
- **Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach**, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení neskorších predpisov,
- **Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu** v znení zákona č. 479/2005 Z. z. a zákona č. 208/2009 Z. z.,
- **Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach** a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 619/2003 Z. z. o Slovenskom rozhlase v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 16/2004 Z. z. o Slovenskej televízii v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávaní audiovizuálnych diel, multimedialných diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (**audiovizuálny zákon**),

– Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (**autorský zákon**) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 84/2007 Z. z.

Kultúrny a spoločenský život obce spoluvytvára nielen oblasť tradičnej ľudovej kultúry, ochrany kultúrneho dedičstva a záujmovo-umeleckej činnosti, ale aj aktivity v oblasti súčasného umenia – mladí umelci a súčasná umelecká tvorba (výtvarníci, spisovatelia, básnici, tanečníci, moderná hudba, spev a pod.). Zabezpečenie kultúry na miestnej úrovni je dotvárané aktivitami neziskových organizácií, komerčných subjektov, cirkví, ale aj regionálnych a národných kultúrnych inštitúcií. Do zabezpečenia kultúry spadajú aj médiá vrátane rozhlasu, televízie, tlačovín, nosičov hudobných a audiovizuálnych diel.

1.2 Kultúrne dedičstvo obce – hnutelné, nehnuteľné a nehmotné

1.2.1 Súčasť kultúrneho dedičstva

Kultúrne dedičstvo² sa člení na tri základné kategórie:

– hmotné nehnuteľné – napr. budova chránená ako kultúrna pamiatka či iná historická budova,

– hmotné hnutelné – napr. zbierkový predmet v múzeu (napr. kroj),
– nehmotné – napr. pieseň, ľudový tanec, historický fakt alebo udalosť.

Pre proces ochrany súčastí kultúrneho dedičstva sú charakteristické nasledovné na seba nadväzujúce fázy – skupiny aktivít:

1. evidencia a katalogizácia

- * evidencia pamiatok obce
- * evidencia predmetov kultúrnej hodnoty
- * obecná kronika, matrika
- * evidencia archívnych dokumentov
- * evidencia zbierkových predmetov v múzeách a galériách
- * evidencia historických knižničných dokumentov a knižného fondu
- * ústredný zoznam pamiatkového fondu
- * evidencie v oblasti tradičnej ľudovej kultúry a ľudovomeleckej výroby

2. fyzická ochrana vecí, predmetov, súčastí a budov

- * múzeá, galérie, archívy, knižnice v depozitoch, expozíciách, laboratóriách a reštaurátorských dielnach – konzervovanie predmetov, systémy ich uloženia
- * ochrana pamiatkového fondu „in situ“
- * systémy elektronickej a požiarnej ochrany objektov
- * zabezpečenie vysokých štandardov architektúry (v rámci projekcie, povolovania stavieb a úprav stavieb, ktoré nevyžadujú ohlásenie), územného plánovania a dizajnu

3. digitalizácia 2D a 3D predmetov a objektov

- * digitalizácia objektov „in situ“
- * digitalizácia predmetov a súčastí kultúrneho dedičstva na digitalizačných pracoviskách

4. údržba a obnova súčastí kultúrneho dedičstva

- * pravidelná údržba objektov a vecí (hnuteľných a nehnuteľných)
- * obnova, reštaurovanie alebo oprava poškodených súčastí a častí

5. prístup ku kultúrnemu dedičstvu

- * fyzický prístup k predmetom v správe múzeí, galérií a archívov
- * prístup k budovám a do priestorov budov – pamiatkovo, historicky a architektonicky cenných
- * priestorové značenie lokalít, atraktív a súčasť kultúrneho dedičstva (z bezpečnostných dôvodov sa informácie o niektorých lokalitách nezverejňujú – napríklad hnutelné predmety, ako sú obrazy a archeologické lokality, ktoré nie sú osobitne upravené pre sprístupnenie verejnosti)
- * prístup prostredníctvom internetu

Záznamy o kultúrohistorických a spoločenských faktoch viažucich sa k objektu, sídlu a regiónu majú nasledovný charakter:

- * veci **hmotné** – hnutelné a nehnuteľné, osobnosti
- * veci **nehmotné** – javy (napr. zvyky, tradície, zručnosti) a **udalosti** (viažu sa napr. k určitému miestu, času, osobnostiam alebo skupine obyvateľov)

Čo možno vnímať pod pojmom kultúrne, historické a spoločenské zdroje obce?

Kultúrne dedičstvo obce – hnutelné a nehnuteľné pamiatky, historické prostredie, súčasná architektúra, súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva, medzi ktoré patria zvyky, piesne, tance, tradície, ale aj javy a udalosti na území. Patria k nim aj osobnosti, spoločná činnosť vo väčšej alebo menšej miere súvisiaca s kultúrou alebo so zmysluplným trávením voľného času. Je to aj infraštruktúra obce v oblasti kultúry, súčasné umelecké prejavy a tvorba súčasných umelcov v obci; minulý, ale aj súčasný multikultúrny charakter komunity obyvateľov a návštevníkov územia rôznych národností, náboženského vyznania a štátnej príslušnosti.

Naša historická pamäť slabne a vytráca sa. Cieľom ochrany kultúrneho dedičstva, výchovno-vzdelávacieho procesu a kultúrno-osvetových aktivít je ju zachovať pre budúce generácie. V tejto súvislosti ide o proces dlhodobý, ktorý vyžaduje bádanie, vyhľadávanie dokumentov, angažovanosť obyvateľstva a zainteresovaných subjektov v obci

a pre obec, ako aj využitie získaných poznatkov v praxi. V oblasti tradičnej ľudovej kultúry ide predovšetkým o mapovanie a zachovávanie tradičných zručností (viažucich sa najmä k starostlivosti o krajinu, budovy alebo veci dennej spotreby) a prejavov kultúry (piesne, tance, ľudová slovesnosť, tradičné jedlá, nárečie a súvisiace predmety a veci, ako napr. kroje, veci dennej potreby a súvisiace s kultúrou bývania a pod.). Súčasný umelecký stvárnenie predmetov dennej potreby a umeleckých predmetov s využitím prvkov tradičných remeselných zručností realizujú ľudovomeleckí výrobcovia. Na činnosť majstrov a robotníkov ovládajúcich tradičné remeslá nadväzujú v súčasnosti živnostníci a remeselníci v niektorých oblastiach podnikania, ako sú murári (napr. výroba a používanie tradičného hasenej vápna), výrobcovia krytiny (napr. výroba šindľov) a pod. Odborná verejnosť v oblasti kultúrneho dedičstva pochádza zvyčajne z radov odborných pracovníkov múzeí, galérií, knižníc, archívov, osvetových inštitúcií, organizácií ochrany pamiatkového fondu (najmä krajský pamiatkový úrad), ale aj z inštitúcií súčasného umenia (divadlá a pod.). Nie je to však vždy. V obciach sa nachádza množstvo odborníkov pre rôzne oblasti a aspekty kultúrneho, historického a spoločenského života obce, ktorí sú nápomocní obecnému úradu a miestnym kultúrnym organizáciám pri ich činnosti na báze dobrovoľnosti a vlastného záujmu.

Genius loci obce je súhrn javov a vecí, ktoré robia lokalitu, napríklad obec alebo jej časť, neopakovateľnou a jedinečnou. Stratou, zničením alebo zmenou niektorých špecifických prvkov, naopak, táto lokalita alebo obec stratí svojho genia loci, stráca tým tiež svoju autenticitu. Autenticita, genius loci a identita tak navzájom súvisia. Poznanie kultúrnych zdrojov územia slúži aj na to, aby sme vedeli rozpoznávať originalnosť a autenticitu prostredia, vedeli ju účinne chrániť a upozorňovať na to aj iných.

1.2.2 Atraktivity a jedinečnosti územia

Čo je atraktivita územia?

Je to najmä hmotná vec (ale nielen vec) viažuca sa k určitému miestu výskytu, ktorá je často navštevovaná alebo má veľký potenciál návštevnosti pre svoju jedinečnosť alebo atraktivnosť. Prakticky môže ísť o pôvodné prírodné útvary v krajine alebo aj človekom vytvorené (kultúrne) diela ako napríklad park, budova alebo vec. Môže ísť o modernú budovu, rovnako ako aj o historický objekt alebo archeologické nálezisko. Za určitých okolností to môže byť dokonca aj gýč alebo nepodarok, ktorý sa

vymyká z priemeru. Atraktivitou môžu byť aj kultúrne, športové či zábavné zariadenia (ale aj podujatia v nich poskytované alebo organizované), ktoré uspokojia potreby turistov a návštevníkov územia. V prostredí, kde je málo atraktív, je možné atraktivitu vybudovať alebo vytvoriť, zvyčajne sa však prehlada, že samotné pôvodné historické a prírodné prostredie ponúka množstvo atraktív bez potreby ich budovania (napríklad prírodný prameň ropy na lúke, budova, v ktorej nakrúcal film známy režisér – napr. Juraj Jakubisko, skala, v ktorej sa nachádzajú odtlačky morských ulít, budova, ktorej obnovu architektonicky navrhol známy architekt – napr. Dušan Jurkovič atď.). Všetky tieto veci chcú o vašej obci poznať turisti a návštevníci obce. Možno práve takáto zverejnená informácia bude jediným dôvodom, prečo sa rozhodnú vás navštíviť. A potom, keď zistia, že je u vás na čo pozeráť, a cítia sa u vás dobre, u vás môžu pobudnúť aj dlhší čas, čo má ihneď ekonomický prínos pre vás, aj pre obec. Podmienkou je však dobré priestorové značenie atraktív na území, mapy, informácia na internete a spolupráca v rámci turistických organizácií.

Prečo je potrebné poznať atraktivity a jedinečnosti svojho územia? Častokrát sa stáva, že nepoznáme atraktivity prostredia, v ktorom žijeme. Nám sa javia určité veci a fakty banálne alebo obyčajné, zatiaľ čo pre iných návštevníkov alebo obyvateľov obce by mohli byť výnimočné. Atraktivity územia môžu na seba nadviazať celý turistický a výrobný priemysel, ak sa to vhodne zvládne v miestnych podmienkach.

Prečo je potrebné chrániť atraktivity a jedinečnosti svojho územia? Pokiaľ sa prístupuje k atraktivitám a výnimočnostiam územia bez rešpektu a bez citlivosti, originálne predmety môžu rýchlo zaniknúť a to, čo mohlo vytvárať magnet pre turistov, trvale zanikne. Nejde však len o to – zaniká tým aj kúsok vlastnej histórie. Atraktivity územia je potrebné chrániť, či ide o prírodné lokality (napr. vzácnu lúku s jedinečnými rastlinami) alebo kultúrne atraktivity územia (napr. staré klenbové pivnice).

1.3 Od histórie až po súčasnú kultúrnu politiku obce

1.3.1 História obce

História obce predstavuje zvyčajne charakteristiku najvýznamnejších udalostí súvisiacich so životom obce a obyvateľov na území sídla. Podľa podrobností môže ísť o stručnú charakteristiku kľúčových faktov alebo o pomerne komplexnú analýzu (monografiu, vedeckú prácu alebo zborník odborných príspevkov k určitej téme a pod.) a prehľad his-

torických faktov, javov a udalostí, ktorý sa opiera o historické záznamy (archívy, kroniky, matriky), znaky a charakteristiku prostredia obce, jej obyvateľov, administratívno-politické, kultúrne a spoločenské fakty. História obce sa neustále obohacuje plynutím času a množstvom aktivít, ktoré na jej území prebiehajú, a to tak vo sfére súkromného života občanov obce, ako aj v živote podnikateľského sektora, sektora verejnej správy a oblasti verejnosprespešných aktivít (úrady, vzdelávacie, sociálne, zdravotnícke a kultúrne inštitúcie a pod.), v oblasti bývania, využívania a zmien krajiny, v spolkom živote či v oblasti duchovného života. História obce sa obohacuje aj objavovaním nových historických faktov (napr. archeologických nálezov, objavmi pri realizácii pamiatkových prieskumov), nachádzaním nových súvislostí a poznatkov kultúrneho, historického a spoločenského charakteru.

Využitie historických, spoločenských a kultúrnych poznatkov o území

Pre lepšie poznanie prostredia a histórie obce je dôležité tieto poznatky systematicky mapovať, dokumentovať, analyzovať, hodnotiť a navrhovať ich primerané využitie. Využitie zdokumentovaných (v podobe fotografickej, audiovi-žuálnej, popisnej – textovej a ich katalogizácia) historických, spoločenských a kultúrnych poznatkov o území môže zahŕňať:

* **využitie v plánovacích a rozhodovacích procesoch** verejnej správy a pri plánovaní a prehodnocovaní investičných a hospodárskych aktivít na území obce

* **záchrana, zachovanie, obnovu, revitalizáciu a sprístupnenie** (ak ide napríklad o archeologickú lokalitu či pamiatkovo a architektonicky cenný objekt, stavebný celok, útvar, jeho pozostatok či inú atraktivitu v území), čo je osobitne **potrebné z hľadiska ochrany autentickosti** (jedinečnosti a originality) **prostredia a rozvoja turizmu**. Ak chceme upozorniť návštevníkov a obyvateľov obce na významné lokality a atraktivity,³ súčasťou ich sprístupnenia je aj **animácia, prezentácia, interpretácia a propagácia**, ak ide o vizuálne, audiovizuálne, umelecké, stavebnoscénické alebo výtvarné zobrazenie či iné sprístupnenie poznatkov, javov, faktov o osobnostiach a udalostiach spojených s obcou, určitou lokalitou v obci, budovou, priestranstvom (napr. určité verejné priestranstvo v obci, kde sa uskutočnila významná udalosť) alebo konkrétnym priestorom (napr. určitá významná miestnosť, v ktorej sa konalo dôležité zasadnutie alebo rozhodnutie)

* **stanovenie regulácie**, ak ide o zachovanie a ochranu určitých archi-

tektonických, urbanistických a pamiatkových hodnôt sídla. Regulácia sa môže realizovať prostredníctvom územného plánu, nástrojov ochrany pamiatkového fondu, VZN, určitou zákonnou úpravou alebo stanovením miestneho predpisu (napr. prevádzkový poriadok lokality)

* **uplatnenie vo výchovno-vzdelávacom procese a v oblasti výskumu**

1.3.2 Kultúrna, historická a spoločenská kontinuita (vývoja obce)

Najlepším a najprírodzenejším spôsobom analýzy historických poznatkov o obci je popisanie prirodzených podmienok a predpokladov pre vznik sídla, faktorov, ktoré ovplyvňovali jeho prirodzený rozvoj a vytvárali predpoklady pre jeho ďalší kultúrny a spoločenský rozvoj. V tejto súvislosti možno povedať, že **ide o popis kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity vývoja obce**. Popis tejto kontinuity tak zahŕňa:

* popis v oblasti vývoja sociálnych štruktúr obyvateľstva, zdravia a krízových situácií

* popis v oblasti vývoja spoločenských a duchovných hodnôt, etického, ekologického a kultúrneho vedomia obyvateľstva a komunit obyvateľov na území sídla

* popis vývoja sídla v oblasti výroby, priemyslu, obchodu, poľnohospodárstva a využívania lesov, územnosprávneho a administratívneho začlenenia

* popis v oblasti urbanistického a architektonického rozvoja obce vrátane ochrany a využívania prvkov životného prostredia

1.3.3 Narušenie kontinuity kultúrneho, historického a spoločenského vývoja

Na zmapovanie miestnych kultúrnych zdrojov a historických faktov nadväzuje analýza poškodení územia z pohľadu kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity a zlomu tejto kontinuity, ktorá nastala u nás najmä v druhej polovici 20. storočia (zásadná zmena spoločenských pomerov od roku 1948 do 1989). Zlom kontinuity nastal predovšetkým v týchto oblastiach:

– **zdevastovanie životného prostredia** (pôvodná i kultúrna krajina) – **velkoplošné odvodnenie krajiny** a rozsiahle technické úpravy vodných tokov, likvidácia pôvodných štruktúr kultúrnej krajiny (medze, pôdne stupne, mokrade a pod.), urýchľovanie erózie pôdy, znižovanie prirodzenej retenčnej schopnosti krajiny, rast environmentálnych záťaží životného prostredia (najmä priemysel a odpady)

– **zdevastovanie osídlenia** – urbánnych i rurálnych štruktúr a architektonickéj objemovej skladby sídiel (vybudovanie rozsiahlej monofunkčnej architektúry

60. až 80. rokov nízkej kvality a vysokej energetickej náročnosti), likvidácia štruktúr historických jadier miest a obcí a ostatných historických štruktúr krajiny

- výrazná zmena prirodzenej sociálnej štruktúry obyvateľstva
- poškodenie sociálneho, kultúrneho, historického i prirodzeného ekologického a etického vedomia obyvateľov

V procese analýzy poškodení územia z pohľadu kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity je dôležité zapojenie občanov a rozhodujúcich parterov na území. Vzniká tým priestor pre širšie participatívne procesy rôznych cieľových skupín, čo mobilizuje ľudské zdroje na území.

1.3.4 Kultúrna politika obce

V európskom prostredí sa pod pojmom kultúrna politika chápe štátom vytvárané prostredie, v ktorom prostredníctvom volených politikov využíva a uplatňuje štát nasledovné základné nástroje kultúrnej politiky:

1. legislatívne opatrenia smerujúce k rozvoju kultúry,

2. financovanie kultúry z verejných zdrojov a opatrenia umožňujúce viaczdrojové financovanie kultúry,

3. zabezpečenie dostupnosti informácií, spôsoby ich šírenia, ako aj prístup občanov ku kultúre.

Európska kultúrna politika predstavuje ešte širší koncept spolupráce, pretože Európa sa prezentuje ako spoločenstvo hodnôt, v ktorom sa uplatňujú na princípoch partnerstva a solidarity aj ďalšie podporné nástroje pre ekonomický a sociálny rozvoj regiónov, ako napr. kohézna, poľnohospodárska a teritoriálna politika, ale aj podpora inovačných procesov. Európsky model kultúry je značne odlišný od amerického modelu, v ktorom zohráva hlavnú úlohu súkromný sektor. V európskom modeli podpory a zabezpečovania kultúry zohráva významnú úlohu najmä štát, región a obec.

Štátna kultúrna politika,⁴ ktorá uplatňuje už vyššie spomenuté nástroje, je formovaná programovým vyhlásením vlády na príslušné volebné obdobie. Z hľadiska vývoja kultúrnej politiky SR v posledných desiatich rokoch boli určitým medzníkom:

- zostavenie Národnej správy o kultúrnej politike SR (2002),
- decentralizácia časti kultúrnych inštitúcií v oblasti kultúry na samosprávne kraje (2002).

Počínajúc rokom 2002 sa začala formovať regionálna kultúrna politika samosprávnych krajov. Niektoré kraje spracovali samostatné rozvojové dokumenty, priority a politiku pre oblasť kultúry. V roku 2008 vláda SR schválila prvý koncepčný dokument popisujúci interakciu všetkých troch úrovní verejnej

správy v oblasti kultúry – **Koncepciu rozvoja miestnej a regionálnej kultúry** z 12. 3. 2008, uznesenie vlády SR č. 160/2008. Na túto koncepciu nadväzuje **Stratégia rozvoja osvetovej činnosti** (rokovanie vlády SR dňa 15. 4. 2009) a **Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry** (rokovanie vlády SR dňa 27. 1. 2010).

Základné úlohy obcí v oblasti kultúry vo väzbe na ich kompetencie

Obec:

– utvára podmienky na zabezpečenie kultúry a osvetovej činnosti. Podporuje aktivity zamerané na záujmovo-umeleckú činnosť, kultúrno-výchovnú činnosť, zvyšovanie kultúrnej a vzdelanostnej úrovne ľudí a zmysluplné využívanie voľného času detí, mládeže a dospelých prostredníctvom vlastných osvetových stredísk, vlastných kultúrnych aktivít a prostredníctvom poskytovaných služieb na území obce. Kultúrno-osvetovými a vzdelávacími aktivitami realizuje obec politiku aktívnej sociálnej prevencie, prevencie kriminality a iných negatívnych spoločenských javov,

– zabezpečuje ochranu tradičných zručností, tradícií a tradičných kultúrnych hodnôt, kultúrnych hodnôt krajiny v súvislosti s ochranou historických štruktúr krajiny, historických budov a technológií výrobou hnutelných vecí a ľudovoumeleckých výrobkov (ich dokumentáciu, zachovávanie, obnovu a výchovu nových nositeľov/pokračovateľov tradičných zručností),

– udržuje, obnovuje a využíva vlastné objekty kultúrnej infraštruktúry na poskytovanie kultúrnych služieb, sprístupňovanie kultúrnych hodnôt a na vytváranie primeraného inštitucionálneho zázemia pre oblasť kultúry. Obec podporuje spolkovú činnosť občanov a poskytuje priestory pre občanov na túto činnosť,

– môže založiť obecnú knižnicu ako právnickú osobu, ako organizačnú zložku obecného úradu alebo prostredníctvom inej knižnice. Obecná knižnica bude sprístupňovať univerzálny knižničný fond vrátane knižničných dokumentov miestneho významu, poskytuje základné a spravídla aj špeciálne knižnično-informačné služby vrátane prístupu k vonkajším informačným zdrojom a organizuje kultúrno-vzdelávacie aktivity. Školská knižnica ako súčasť základnej školy slúži na zabezpečenie výchovno-vzdelávacej činnosti a výchovno-vzdelávacieho procesu. So súhlasom zriaďovateľa školy môže byť prístupná verejnosti a môže plniť aj mimoškolské knižnično-informačné služby. V súlade so zákonom o knižniciach môže obec prístupnú k spájaniu školských a verejných knižníc. Zlúčením knižníc však nezaničujú povinnosti zriaďovateľa v zmysle § 12 zákona o knižniciach vytvoriť fi-

nančné, personálne, priestorové a materiálovo-technické podmienky na prevádzku knižnice tak, aby mohla zabezpečiť slobodný prístup k informáciám a uspokojovanie kultúrnych, informačných, vedecko-výskumných a vzdelávacích potrieb obyvateľstva,

– môže založiť miestne múzeum alebo galériu a po splnení príslušných zákonných podmienok aj požiadať Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky o jeho registráciu v registri múzeí a galérií. Bližšie podmienky a požiadavky na organizáciu múzea alebo galérie ako inštitúcie so zákonnými povinnosťami upravuje zákon o múzeách a galériách. V praxi však vo väčšine prípadov obec prezentuje svoju históriu alebo umenie prostredníctvom rôznych pamätných izieb, výstavných priestorov alebo prezentačných plôch na prezentáciu histórie obce, kultúry či miestnych remesiel,

– vytvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na svojom území. Dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade so zákonom, koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídel s pamiatkovým územím, spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru (prízemia), drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi zachovania a uplatnenia hodnôt pamiatkového územia. Podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu a na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce,

– môže vytvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok na svojom území a rozhodnúť o evidencii pamiatok obce. Ďalej môže monitorovať stav a využívanie pamiatkovo chránených území a objektov na území obce, spolupracovať s vlastníkmi pamiatkovo chránených objektov a podporovať vytváranie partnerstiev a iniciatív na revitalizáciu a opätovné využitie nevyužívaných a poškodených pamiatkových objektov, ako sú napríklad kaštiele, kúrie, objekty ľudovej architektúry, historické parky a pod.,

– môže zostavovať evidenciu svojich pamiatok. Do evidencie možno zaradiť okrem hnutelných a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamiatok predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu, ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu,

– zakladá, zriaďuje, zrušuje a kontroluje svoje rozpočtové alebo príspevkové

organizácie, iné právnické osoby a zariadenia. Obce môžu zriaďovať združenia obcí a vstupovať do združení obcí.

Podrobnejší opis základných úloh obcí

Obce a mestá zabezpečujú v oblasti kultúry úlohy, ktoré zahŕňajú aj:

- organizovanie hlavných kultúrnych aktivít v obci, výročné, pravidelné a kultúrne podujatia a služby obce;
- zachovávanie a oslavovanie miestnych kultúrnych hodnôt, súčastí miestneho kultúrneho dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry, tradičných zručností a technológií, miestnej identity a autenticity prostredia;
- budovanie kultúrnych centier, miestnych osvetových stredísk a iných osvetových zariadení;
- vzdelávanie dobrovoľných a profesionálnych pracovníkov v oblasti kultúry;
- prezentáciu miestnej kultúry a ochranu kultúrneho dedičstva sídla;
- spoluprácu s umelcami a ľudovo-umeleckými výrobcami;
- podporu umeleckej tvorby (napríklad miestnych umelcov) alebo tvorivých pracovníkov. Na tento účel je možné uplatniť poskytovanie obecných ateliérov alebo priestorov na prezentáciu tvorivej činnosti;
- osvetové zariadenia a kultúrne inštitúcie utvárajú informačné údaje a bázy dát o kultúre;
- získavanie finančných zdrojov a manažment projektov v oblasti kultúry.

Definícia verejného záujmu v oblasti kultúry

Verejným záujmom v oblasti kultúry je zabezpečenie prístupu občanov ku kultúre, a to prostredníctvom:

- podpory kultúrnych aktivít a kultúrnych projektov organizácií a jednotlivcov,
- podpory iniciatív a angažovanosti občanov v oblasti kultúry,
- účinnej ochrany hmotného a nehmotného kultúrneho a prírodného dedičstva, jeho sprístupňovania a využívania,
- využitia kultúrnej infraštruktúry územia a zabezpečenia jej dostupnosti na území,
- efektívnej a tvorivej činnosti kultúrnych inštitúcií a podpory slobodnej umeleckej tvorby tak, aby sa:
  - podporovala sebarealizácia jednotlivca, rozvoj tvorivosti a umelecká tvorba; spoločenským uplatnením kultúry podporovala dosahovanie plnohodnotného života každého jedinca a komunity – obyvateľov miest a obcí;
  - prehľboval pozitívny vzťah spoločnosti k hmotnému a nehmotnému kultúrnemu dedičstvu s cieľom upevňovať historické vedomie a hrdosť na náš vklad do vývoja európskej a svetovej kultúry;

– prehľboval vzťah jednotlivca ku kultúre a kultúrnym hodnotám; podporovalo aktívnejšie využívanie voľného času obyvateľstva v oblasti kultúry (ako faktor sociálnej prevencie, prevencie kriminality a iných negatívnych spoločenských javov a ako faktor vzdelávania, zvyšovania kvality života, oddychu a relaxácie, rozvoja komunikačných, kreatívnych a umeleckých zručností jednotlivca);

– podporovala udržateľná ochrana a ďalší rozvoj kultúrnych zdrojov územia a využitie prirodzeného rozvojového potenciálu územia, čím by sa skvalitňovali predpoklady na celkový sociálno-ekonomický rozvoj regiónu, čím by sa prispievalo k zvyšovaniu celkovej konkurencieschopnosti Slovenska ako celku i jednotlivých regiónov, miest a obcí;

– podporovali podmienky na rozvoj prezentácie slovenskej kultúry v zahraničí, rozvoj medzinárodnej kultúrnej spolupráce a výmeny skúseností.

Hlavnými presadzovateľmi tohto verejného záujmu sú ústredné orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy, ich inštitúcie, odborné zázemia a kapacity. Združenie miest a obcí Slovenska zrealizovalo v roku 2007 komplexný prieskum o stave miestnej kultúry. Prieskum sa realizoval na základe vyhodnotenia vyplnených a navrátených formulárov.⁵

1.4 Kultúrny profil obce

Kultúrny profil obce predstavuje stručný prehľad oblastí, ktoré sme prebrali v kapitolách 1.1. až 1.4. Kultúrny profil obce, ako užitočný zdroj informácií o kultúre obce, by mal zahŕňať:

- históriu obce,
- popis pravidelných a známych kultúrnych aktivít a spoločenského života,
- popis aktivít v oblasti súčasného umenia a tvorby,
- popis aktivít v oblasti kultúrneho dedičstva obce, jeho stavu a ochrany,
- popis kultúrnej politiky obce – stratégie rozvoja kultúry, resp. priorit rozvoja kultúry,
- popis kultúrnej infraštruktúry obce,
- adresár inštitúcií, miestnych osobností a aktérov v oblasti kultúry – komerčné, neziskové, verejné organizácie, cirkvi, neformálne subjekty a jednotlivci.

2. Metodológia kultúrneho, historického a spoločenského mapovania, poznávania a hodnotenia územia

2.1 Znalostná báza obce

Znalostnú bázu obce (sídla) buduje a aktualizuje popri procesoch strategického plánovania rozvoja obce, územno-plánovacej činnosti a komunitného rozvoja obec v rámci zákona o osvetovej činnosti pri uplatnení princípu partner-

stva. **Cieľom budovania znalostnej bázy sídla** je vytvorenie prehľadnej databázy a dokumentácie informácií trvalej informačnej hodnoty.

Správcom znalostnej bázy sídla je obec alebo ňou poverená miestna kultúrna inštitúcia, napr. obecná knižnica. Tá by bola zároveň trvalým dokumentačným centrom, ktoré zbiera, ale z nej aj poskytuje údaje. Gestorom priebežnej aktualizácie a dopĺňania znalostnej bázy sídla by mali byť poverené kultúrne inštitúcie alebo experti na území obce.

Znalostná báza sídla sa začne najlepšie formovať prostredníctvom realizácie kultúrnej, historickej a spoločenskej topografie sídla (mapovania, hodnotenia a uplatnenia zdrojov – javov, vecí a udalostí viazujúcich sa k sídlu). Topografia sídla, zóny sídla alebo vybraného objektu v sídle sa realizuje a zabezpečuje za účasti dotknutých vlastníkov a užívateľov územia a objektov, obyvateľov obce, miestnych kultúrnych inštitúcií, miestnej územnej samosprávy, miestnych expertov a inštitúcií (napríklad základných škôl). Prístup k znalostnej báze sídla by mal byť bezplatný a otvorený pre kohokoľvek.

Znalostná báza obce predstavuje komplexný súbor dát, poznatkov a znalostí kultúrneho, historického a spoločenského charakteru, ktoré sa viažu k určitému sídlu. Tvoria ju záznamy dokumentov a vecí – fotografie, písomné dokumenty, mapy, audio, video, textové a grafické informácie v elektronickej podobe; veci a predmety zbierkovej povahy, ako aj záznamy o nehmotných prejavoch kultúry sídla. Samotná štruktúra znalostnej bázy obce pozostáva z analyticko-strategickej časti a programovej časti, podobne ako program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce, ktorý sa zostavuje v zmysle zákona o podpore regionálneho rozvoja. Prvá časť predstavuje súhrn poznatkov, výsledky kultúrneho, historického a spoločenského mapovania a hodnotenie získaných a známych faktov. Druhá časť predstavuje návrhy opatrení na aplikáciu získaných poznatkov a ich praktické uplatnenie pre komplexný rozvoj obce založený na jej vnútornom rozvojom potenciáli pri rešpektovaní limitov rozvoja územia a ochrane zložiek životného prostredia, kultúrneho dedičstva a pri hospodárskom a spoločenskom rozvoji sídla. Permanentné budovanie, dopĺňanie, priebežná aktualizácia znalostnej bázy sídla a možnosť plnohodnotného vyhľadávania v nej a prístup k nej znamená zvyšovanie konkurencieschopnosti sídla a subjektov v nich.

Jednotlivé veci, fakty, javy, udalosti je vhodné pri budovaní znalostnej bázy sídla zdokumentovať a zaznamenať v elektronickej podobe (napríklad v prehľadnej a jednoduché elektronickej

databáze). Pomôckou je štruktúra evidencie pamiatok obce, ktorá mapuje veci hmotné hnutelné, hmotné nehnuteľné a veci nehmotné. Odvodene od nej možno podrobnejšie dokumentovať hnutelné hmotné a nehmotné objekty⁶ (v kontexte dokumentácie predmetov a prejavov tradičnej ľudovej kultúry) a veci hnutelné hmotné (v kontexte § 16 nového zákona o múzeách a galériách) ako predmety kultúrnej hodnoty. Pri spracovaní týchto údajov využívajte podľa možnosti výpočtovú techniku, internet, digitalizáciu dokumentov a elektronické archivovanie a spracovanie zozbieraných dokumentov.

Možno predpokladať, že o využívanie údajov zo znalostnej bázy obce budú mať záujem: obyvatelia obce, učitelia, obecný úrad, pracovníci v oblasti kultúry, výskumné inštitúcie, subjekty podnikajúce v turizme, bádatelia, študenti a žiaci a pod.

Štruktúra údajov znalostnej bázy obce

Štruktúra znalostnej bázy obce by mala pozostávať z dvoch nosných častí – analyticko-strategickej a programovej časti.

1) Analyticko-strategická časť znalostnej bázy sídla obsahuje najmä:⁷

a) súhrnnú geografickú, kultúrnohistorickú a sociálno-ekonomickú charakteristiku obce a charakteristiku stavu vybavenosti a obsluhy územia obce, ktorá vychádza z nasledovných dát, informácií, databáz a dokumentov,

b) hodnotenie a analýzu hospodárskej situácie, sociálnej situácie, environmentálnej situácie a situácie v oblasti kultúry a vybavenosti a obsluhy územia obce vrátane identifikácie poškodenia územia,

c) analýzu väzieb strategických dokumentov v oblasti regionálneho rozvoja s územím obce,

d) určenie limitov rozvoja územia obce,

e) určenie rozvojového potenciálu,

f) definovanie podmienok udržateľného rozvoja obce,

g) stratégiu rozvoja obce pri zohľadnení jej vnútorných špecifik, ktorá určí:

* hlavné smery rozvoja obce

* priority rozvoja obce

* ciele rozvoja obce

h) analýzu finančných potrieb a možnosti financovania programu obnovy kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry.

2) Programová časť znalostnej bázy sídla obsahuje najmä:

a) zoznam opatrení a aktivít na zabezpečenie realizácie programu obnovy kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry.

b) inštitucionálne zabezpečenie a organizačné zabezpečenie realizácie programu obnovy kultúrnej, historickej a spo-

ločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry.

c) finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít, inštitucionálnej a organizačnej stránky realizácie programu obnovy kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry.

d) systém monitorovania a hodnotenia plnenia programu obnovy kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry s ustanovením merateľných ukazovateľov,

e) časový harmonogram realizácie programu obnovy kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity územia a rozvoja miestnej kultúry.

2.2 Kultúrne, historické a spoločenské poznávanie a topografia územia

Samotné zbieranie a mapovanie kultúrnych, historických a spoločenských faktov, javov a udalostí je však dlhodobý proces, ktorý vyžaduje systematické úsilie. Niektoré z otázok, ktoré budú uvedené v nasledujúcej kapitole, by preto mohli byť zadávaním pre samostatnú odbornú štúdiu, ale pre budovanie znalostnej bázy sídla je dôležité zhrnutie známych faktov, účasť obyvateľov obce, odbornej verejnosti, záujmových skupín a združení na území pri jej budovaní. Priebežné hodnotenie týchto faktov a poznatkov by sa malo uskutočňovať spoločne so zainteresovanými stranami tak, aby umožnilo prediskutovanie určitej fázy zozbieraných a spracovaných dát a v spolupráci so správcom znalostnej bázy dát by odporučilo ďalšie fázy a oblasti prieskumu a mapovania.

Základné zdroje údajov a formy mapovania:

– obecná kronika a miestny kronikár

– matrika a matrikár

– miestni učitelia, farár a predstavitelia obce

– knižničný fond viažuci sa k obci v obecnej, regionálnej, národnej alebo niektorej špecializovanej knižnici

– monografie o obci, iné publikácie

a dokumenty viažuce sa k obci

– miestne, regionálne alebo národné múzeum a galéria

– najbližšie (územne príslušné) pracovisko krajského pamiatkového úradu

– územne príslušné regionálne osvetové stredisko

– územne príslušný obvodný archív

– dokumentácia obce v príručnom archíve obce

– súkromné archívy dokumentov a fotografie – rodinné genealógie

– osobné výpovede obyvateľov obce

– miestne obhliadky a dokumentácia architektúry, prostredia obce a prejavov kultúry

– internetové zdroje – mapové a textové podklady

– miestny cintorín

– historické fakty o cirkevnom živote v miestnych cirkevných zboroch

– registrované pamiatkové objekty v obci (pozri portál www.pamiatky.sk)

2.3 Kultúrne, historické a spoločenské hodnotenie a skúmanie súvislostí

Medzi hodnotené oblasti by mali patriť najmä:

A. architektúra a urbanizmus obce, architektonická objemová skladba a krajinný ráz obce, historické prostredie a kultúrne dedičstvo obce

B. administratívno-správne členenie, obec, konflikty a krízové situácie

C. stav životného prostredia a prírodné zdroje obce, vrátane infraštruktúry v oblasti životného prostredia

D. demografia a sociálna štruktúra obyvateľstva – zloženie a štruktúra obyvateľov obce, nezamestnanosť, vierovyznanie, počet rodín, zastúpenie národností, osobnosti obce a osobnosti spojené s históriou obce atď.

E. stav kultúrneho, spoločenského, historického, etického, vedomia obyvateľov a hodnoty komunity, kultúrny a spoločenský život, historické javy

F. podnikateľský život a hospodárske aktivity v obci

Hodnotenie kultúrnych, historických a spoločenských faktov o obci či regióne vedie k určeniu bonity územia (obce či regiónu) a k návrhu opatrení, ktoré budú viesť k uplatneniu kultúrnych, historických a spoločenských faktov a znalostnej bázy sídla v praxi v prospech udržateľného rozvoja obce či regiónu. O jednotlivých oblastiach zmapovaných javov by sa mala viesť diskusia, ktorá by mala pozostávať: z vyhodnotenia doterajšieho mapovania a zhodnotenia toho, aká časť javov by sa ešte mohla a mala zmapovať; zo zatriedenia a vyhodnotenia získaných faktov z hľadiska kvantity, zastúpenia, rôznorodosti, výnimčnosťi; zo skúmania súvislostí, väzieb a možných aplikácií pre súčasnú prax.

3. Aplikácia v praxi – odporúčania opatrení

Kultúrne dedičstvo obce, jej historické prostredie a kultúrny potenciál vytvárajú priestor pre kontinuitu výchovno-vzdelávacích aktivít, pre uplatnenie tohto potenciálu v rámci turizmu pri poskytovaní rôznych služieb a vytváraní rôznych pútavých produktov. Danosti a predpoklady obce, overené v minulosti, môžu slúžiť ako inšpirácia pre rozvoj a uplatnenie určitých hospodárskych činností a postupov, ktoré sú citlivejšie k ochrane životného prostredia (spôsob nakladania s pôdou a vodou). Nevyužívané

alebo zle využívané budovy môžu konverziou alebo obnovou slúžiť ako miesta pre vytvorenie nových bytových jednotiek alebo nebytových priestorov, výrobní, skladov a obchodov, podnikateľských inkubátorov a pod. (v rámci ich revitalizácie ako súčasť regenerácie sídla). Komunity na území sídla môžu na základe svojich kultúrnych prejavov a predpokladov prehĺbiť svoju vzájomnú spoluprácu za účelom zatraktívnenia obce, zlepšenia poskytovania rôznych služieb, zvýšenia pohostinnosti a bezpečnosti turistov a návštevníkov obce. Kultúrne zdroje obce tak vytvárajú predpoklady a potenciál pre rozvoj a usmerenie viacerých hospodárskych, kultúrnych a sociálnych aktivít. História a kultúra obce môže slúžiť zároveň ako zdroj inšpirácie, motivácie a inovácie obnovy (vymalovanie priestorov, úprava povrchov, dizajn výrobkov a nábytku) rôznych kultúrnych a spoločenských priestorov, ktoré využívajú tak obyvatelia, ako aj návštevníci obce.

3.1 Podpora živej kultúry, zabezpečenie kultúrnych služieb a ochrana kultúrneho dedičstva na území obce

* Podpora záujmovo-umeleckej činnosti

* Činnosť miestneho dokumentačného centra pri tvorbe a aktualizácii a poskytovaní výstupov zo znalostnej bázy obce

* Rozširovanie ponuky kultúrnych služieb pre obyvateľov obce

* Zostavovanie, hodnotenie a aktualizácia stratégie rozvoja kultúry/kultúrnej politiky obce

* Poskytovanie priestorov a zázemia pre činnosť dobrovoľníckych združení v kultúre, spolkovú činnosť, umelecké výstavné a prezentačné projekty, tvorivé dielne a sympóziá, obecné ateliéry a záujmovo-umeleckú činnosť

* Podpora partnerstiev a budovanie sietí medzi subjektmi pôsobiacimi v miestnej a regionálnej kultúre

* Rozvoj komunitnej spolupráce prostredníctvom kultúry a v oblasti kultúry

* Uplatnenie kreatívneho priemyslu a znalostnej bázy sídel a regiónov ako súčasť rozvoja znalostnej spoločnosti a hospodárskeho rozvoja

* Dokumentácia a prehľad prejavov tradičnej ľudovej kultúry – tance, piesne, ľudová slovesnosť, osobné výpovede svedkov histórie, miestny dialekt, gastronómia, zvyky, tradície

* Identifikácia ďalších vhodných alebo nových priestorov, budov a plôch pre kultúru v obci

3.2 Obnova významných pamiatkových objektov, revitalizácia hnedých (nevyužívané budovy v poľnohospodárstve, priemysle, bytové domy,

kaštiele a pod.) parkov, ochrana a sprístupňovanie atraktív územia – regenerácia sídla

* Revitalizácia nevyužívaných budov alebo ich rozobratie a vyčistenie plochy

* Záchrana, obnova a sprístupnenie pamiatkovo hodnotných budov a historicky cenných štruktúr (objekty historického prostredia obce) v obci

* Uplatnenie tradičných remesiel a pôvodných technológií pri obnove týchto budov

* Revitalizácia hnedých parkov – ich adaptácia na bytové a nebytové budovy a polyfunkčné komplexy

* Práca s dobrovoľníkmi pri obnove pamiatkových objektov

* Zachovávanie a obnova tradičných a pôvodných remesiel a zručností spojených s obnovou a údržbou krajiny, budov a vecí

* Spolupráca so strednými (a vysokými) školami v okolí pri obnove pamiatkových objektov – spolupráca pri vytváraní príležitostí na regionálnom trhu práce

* Identifikácia najstaršej zachovanej a autentickej budovy obce a vytvorenie v nej obecného múzea; zistenie nákladov na záchranu (pri využití pôvodných materiálov a techník) a na odkúpenie, resp. získanie a následné sprístupnenie a využívanie

3.3 Územný plán, povoľovanie stavieb a architektúra obce, PHSR obce

– Usmernenia pre oblasť architektúry a ďalšieho urbanistického rozvoja obce

– Usmernenia pre ochranu autentických prvkov prostredia – farebnosť, štruktúra a členenie povrchov, uličné čiary, architektonické detaily

– Usmernenia pre úpravu verejných priestranstiev a predzáhradiek budov v obci

– Nová vodná kultúra – potenciál vytvárania vodných fariem a vodných spoločenstiev (v mestách a obciach) pri zlepšení prístupu k nakladaniu s dažďovou vodou a ochranou pôdneho fondu pred eróziou (znižovanie povodňových rizík)

– Spolupráca pri dohlade nad kvalitou obecnej architektúry a kvalitou verejných priestranstiev

3.4 Poľnohospodárstvo

– Prednostné uplatňovanie bezorbóvých metód hospodárenia a pôdoochranných opatrení na pôde a realizácia adaptácie poškodenej štruktúry poľnohospodárskeho pôdneho fondu (podpora krajiny tvorby a zvyšovanie odolnosti územia na zmeny klímy)

– Vhodné pracovné príležitosti pre sociálne a pracovne znevýhodnené skupiny občanov (rómskych spoluobčanov) pri realizácii adaptačných a hospodárskych opatrení v krajine (vodozádržné

a protierózne opatrenia a ich údržba) ako súčasť opatrení protipovodňovej prevencie, remeselné činnosti, kultúrne služby

3.5 Rozvoj turizmu

– Identifikácia a značenie atraktív (pôvodných, novovytvorených, prírodných, kultúrnych, zábavných, rekreačných)

– Priestorové značenie (označenie atraktív, ako aj zariadení v turizme) – cesty I., II. a III. triedy, miestne komunikácie, označenie samotných objektov, popisné tabule, turistické trasy, mapy – koordinácia a zabezpečenie dopravného a priestorového značenia kultúrnych, turistických a komunálnych cieľov na miestnych komunikáciách a mimo dopravných komunikácií a na objektoch a lokalitách kultúrneho a prírodného dedičstva na území obce v partnerstve so správcami a vlastníkmi týchto objektov (potrebná je jednotná metodika priestorového a dopravného značenia týchto cieľov a grafický dizajn tohto systému);

– Spolupráca subjektov v turizme v rámci oblastnej a krajskej organizácie cestovného ruchu (v zmysle zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu)

– Zostavenie stratégie rozvoja destinácie, plán manažmentu destinácie, výber dane z ubytovania, legalizácia podnikateľských subjektov v turizme

– Zabezpečenie sprievodcovských služieb – interpretácia, prezentácia a propagácia

– Rozširovanie ponuky služieb pre návštevníkov obce

– Zábavné, športové, rekreačné, odlychové a kultúrne aktivity

– Ľudoumelecká výroba

– Gastronómia – reštaurácie, miestne stravovanie a pohostinstvá

– Sprostredkovanie miestnych tradícií, remeselných zručností

– Sprostredkovanie poznania miestneho genia loci

– Zabezpečovanie **dostupnosti atraktív** – priestorové značenie, lokálna dostupnosť (parkovisko), kontaktná osoba, ktorá objekt otvára, alebo miesto, kde je objekt voľne sprístupnený, popis lokality na mieste, dodatočné služby poskytované návštevníkom na mieste

3.6 Výchovno-vzdelávací proces

– Prehľbovanie metodickej pomoci pri zostavovaní učebných osnov o miestnej a regionálnej kultúre, histórii a prostredí. V rámci:

* **prvého stupňa ZŠ** kľásť dôraz na poznávanie prostredia obce a regiónu, kultúrnych zvykov, prejavov, miestnej a regionálnej histórie; mapovanie a poznávanie miestneho prostredia, neskôr regiónu, krajského mesta a hlavného mesta; vytváranie programov na hranie

historických príbehov

* **druhého stupňa ZŠ** klásť dôraz na analytické a syntetické zručnosti vo vzťahu k poznávaniu (bádateľstvo a mapovanie), ochrane a obnove historického prostredia, kultúrneho dedičstva a kultúry obce a regiónu

* **stredných škôl** klásť dôraz na získanie praktických remeselných zručností, tradičných zručností a riadiacich zručností súvisiacich so záchranou, obnovou a správou predmetov a objektov kultúrneho významu vrátane pamiatkových objektov a miestnych pamiatok vo svojom bydlisku a regióne. Dôraz na stredných školách klásť aj na osvojovanie si zručností súvisiacich s interpretáciou, prezentáciou a propagáciou kultúrnych a prírodných hodnôt vlastného sídla a regiónu

– Školy by mali prepájať tieto učebné programy a aktivity s miestnymi potrebami a rozvojovým potenciálom pamiatkových objektov a lokalít kultúrneho dedičstva vo svojom okolí tak, aby rásť potenciál ich uplatnenia na miestnom a regionálnom trhu práce po ukončení škôl študentmi a žiakmi

– Vytváranie príležitostí pre aktívne zapájanie občanov na dôchodku a dobrovoľníkov do ochrany, prezentácie a propagácie miestneho kultúrneho dedičstva a kultúry

– Prehľbovanie spolupráce cirkví a subjektov pôsobiacich v kultúre pri rozvoji umeleckých aktivít, ochrane kultúrneho dedičstva, rímskej misii a v oblasti výchovy a vzdelávania

– Mimoškolské voľnočasové aktivity detí, mládeže a dospelých v oblasti kultúry a kultúrneho dedičstva

– Systematická vedecká činnosť detí, mládeže a dospelých (vo väzbe

na mapovanie kultúrnych, historických a spoločenských zdrojov – vecí, javov a udalostí – územia a sídla – KHST).

– Bádateľské aktivity, mapovanie kultúrneho a prírodného dedičstva a zdrojov vrátane ľudských zdrojov a sociálneho kapitálu územia by mali byť zamerané na odhaľovanie a dôkladné zmapovanie rozvojového potenciálu obce

3.7 Iné oblasti

* rozvoj družobnej spolupráce obcí

* rozvíjanie interkultúrneho dialógu medzi rôznymi menšinovými kultúrami, národnostnými menšinami, cirkvami a náboženskými spoločnosťami, obyvatelstvom a aktérmi v oblasti kultúry

* podpora medzinárodnej výmeny a stáže mladých lídrov a osobností v oblasti kultúry

* návrh koncepčných úloh pre miestnu územnú samosprávu,

* tvorba a aktualizácia miestnej kultúrnej politiky (vo forme vypracovania stratégie alebo priorit rozvoja kultúry na území sídla v rámci programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja obcí prípadne ako samostatných dokumentov)

* premena existujúcich miestnych inštitúcií na komplexné inštitúcie. Inštitúcie by sa mali usilovať o plnenie komplexnejších a univerzálnejších funkcií a úloh dôležitých pre komunitu, obec či región. Takáto integrácia by sa mala týkať aj zariadení (budov, priestorov a pod.). Znamenalo by to integrovanie plnenie funkcií informačného centra, centra znalostnej bázy sídla – miestneho dokumentačného centra, obecnej (komunitnej) knižnice a využívania pre iné miestne súvisiace účely a služby. Mohol

by sa tak skôr skvalitniť fyzický stav budov, no najmä ich prevádzka a programová ponuka. Tieto kultúrne a komunitné centrá ako osvetové zariadenia by mohli byť rôznej veľkosti, štruktúry či právnej formy, ale v zásade primerane rozložené na území, aby umožňovali naplniť kultúrne a komunitné potreby obyvateľov jednotlivých sídel.

Ing. Martin Kováč,

Sekcia kultúry, Združenie miest a obcí Slovenska

Poznámky

1 Koncepcia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry, príloha č. 4, uznesenie vlády SR č. 160/2008 z 12. 3. 2008.

2 Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. 2. 2001 uverejnená v Zbierke zákonov SR pod číslom 91/2001.

3 V takomto prípade ide aj o zavedenie systému priestorového značenie a dobudovanie súvisiacej infraštruktúry (smerné tabuľky, informačné tabule, parkovisko, verejné priestranstvo na zhromaždenie návštevníkov, kaviareň a pod.).

4 Stratégia štátnej kultúrnej politiky a Akčný plán realizácie úvodnej fázy implementácie kultúrnej politiky, uznesenie vlády SR č. 1067/2004 z 10. 11. 2004.

5 Formulár o stave, nástrojoch a trendoch rozvoja miestnej kultúry je dostupný na internetovej stránke www.zmos.sk. V roku 2007 sa do prieskumu zapojilo viac ako 1 000 obcí, čo je 35 % z ich celkového počtu.

6 Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 666 dňa 8. augusta 2007.

7 Štruktúra vychádza z členenia PHSR obce podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.

Objednávkový lístok

Závazne sa prihlasujem na odber mesačníka pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej tvorivosti **Národná osveta**.

Meno a priezvisko alebo názov inštitúcie: .....

Adresa odberateľa: .....

Adresa, kam časopis posielat': .....

Číslo účtu a dátum uhradenia predplatného (ak ho uhradíte bezhotovostne):

Dátum:

Podpis:

Cena 1 čísla: 0,96 eur/29,- Sk

Ročné predplatné: 11,52 eur/348,- Sk

Počet čísel za rok: 12

Vyplnený objednávkový lístok zašlite **poštou** na adresu **Národné osvetové centrum, oddelenie pre styk s verejnosťou, Námestie SNP 12, 812 34 Bratislava 1**, alebo **faxom** na číslo **02/52921135**, alebo **e-mailom** na adresu **cifra@nocka.sk**

REFLEXIA KULTÚRY – príloha Národnej osvety 7 – 8/2010 pre kultúrno-osvetovú teóriu, reflexiu a pre vedu a výskum v oblasti kultúry. **Redakčné spracovanie:** NÁRODNÁ OSVETA – mesačník pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej tvorivosti. Vydáva Národné osvetové centrum. **Šéfredaktor:** Štefan Cífra. **Zostavovateľka prílohy:** PhDr. Svetlana Chomová, PhD. **Redakcia:** Mgr. Oľga Silnická (odborná a jazyková redakcia), Mgr. Natália Oravcová (redakčná apretácia), akad. maliar Jozef Porubčín (výtvarný návrh obálky prílohy). **Tajomníčka redakcie:** Gabriela Taffernerová. **Softvérová a grafická úprava:** Štefan Cífra. **Tlač:** X-print, s. r. o. – Slovenská tlačiareň, Bratislava. Index časopisu Národná osveta: 48449. ISSN: 1335-4515. EV: 3056/09. Redakciu nevyžiadané rukopisy a obrazové prílohy sa nevracajú. Nepredajné.